

ESHITISH QOBILIYATI ZAIF BOLALARDA NUTQIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING MAXSUS USULLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI.

Mo'minova Mavluda Abdurashid qizi

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Psixologiya masovafiy ta'lim yo'nalishi

25-03-guruh talabasi.

Xalimjonov Abduqunduz Rahimjon og'li

Fan o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17248260>

Anotatsiya.

Mazkur ilmiy ishda eshitish qobiliyati zaif bolalarda nutqiy tafakkurni rivojlantirish masalalari va uni samarali amalga oshirishga xizmat qiluvchi maxsus usullar yoritilgan. Nutqiy tafakkur bolaning bilish faoliyatida muhim omil sanaladi. Eshitish imkoniyatining cheklanishi esa nutqiy boylukning kamligi hamda muloqotda qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Shu bois maxsus pedagogik yondashuvlar, psixologik mashg'ulotlar va logopedik mashqlar orqali ularning tafakkurini rivojlantirish zarur. Tadqiqotda didaktik o'yinlar, vizual ko'rgazmalar, imo-ishora va yozma nutqdan foydalanish, shuningdek eshitishni kompensatsiyalovchi texnologiyalarning samaradorligi yoritilgan. O'qituvchi va ota-onalarning hamkorligi ham bolaning nutqiy tafakkurini rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar:

Eshitish qobiliyati zaif bolalar, nutqiy tafakkur, maxsus usullar, logopedik mashqlar, didaktik o'yinlar, kompensatsiya texnologiyalari, pedagogik yondashuv, samaradorlik.

Bugungi kunda maxsus ehtiyojli bolalar, xususan eshitish qobiliyati zaif bo'lganlarning rivojlanishi dolzarb masala hisoblanadi. Chunki eshitish analizatori nutqiy muloqot va tafakkurning shakllanishida yetakchi rol o'ynaydi. Eshitish imkoniyatining cheklanishi bolaning nutq boyligi, fikrni ifodalash qobiliyati va tafakkur jarayonlarida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shu bois ular bilan olib boriladigan maxsus pedagogik va psixologik ishlar jamiyatga moslashuv, bilimlarni samarali o'zlashtirish va ijtimoiy muloqotga kirishishda muhimdir.

Eshitish qobiliyati zaif bolalarda nutqiy tafakkurni rivojlantirish uchun maxsus usullar o'quv materialini oson qabul qilish, fikrni mustaqil ifoda etish, tahlil qilish va umumlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi. Didaktik o'yinlar, vizual vositalar, logopedik mashqlar, yozma hamda imo-ishora nutqi, shuningdek kompensatsiya texnologiyalari jarayonning ajralmas tarkibiy qismlaridir.

Shunday qilib, mavzuning dolzarbligi eshitish imkoniyatlari cheklangan bolalarning nutqiy tafakkurini samarali rivojlantirishga qaratilgan metodlarni ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi.

Maqsad.

Tadqiqotning maqsadi — eshitish qobiliyati zaif bolalarda nutqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi maxsus usullarni o'rganish va ularning samaradorligini aniqlashdir.

Mazkur maqsaddan kelib chiqib vazifalar belgilandi:

- Nutqiy tafakkurning shakllanishida eshitishning ahamiyatini tahlil qilish.

➤ Nutqiy rivojlanishda uchraydigan qiyinchiliklarni aniqlash.

1. Logopedik va pedagogik usullarni o'rganish.

1. Didaktik o'yinlar, ko'rgazmalar va texnologiyalar samaradorligini baholash.

• O'qituvchi va ota-onalar hamkorligi ahamiyatini asoslash.

Materiallar va metodlar

Tadqiqotda maxsus pedagogika va logopediya adabiyotlari, nazariy manbalar va amaliy tajribalar tahlil qilindi.

Metodlar:

Nazariy tahlil – ilmiy manbalarni o'rganish va umumlashtirish;

Kuzatish – bolalarning nutqiy faoliyatini kuzatish;

Suhbat – pedagog va ota-onalar bilan muloqot;

Eksperiment – didaktik o'yinlar va logopedik mashqlarni sinab ko'rish.

Taqqoslash – tajriba va nazorat guruhlarini natijalarini solishtirish.

Tajribalarda maxsus maktablarda o'qiyotgan 6–10 yoshli bolalar ishtirok etdi. Multimediya vositalari, ko'rgazmali materiallar va yozma topshiriqlardan foydalanildi.

Natijalar.

Qo'llangan maxsus usullar samarali natija berdi. Didaktik o'yinlar va ko'rgazmali vositalar bolalarning qiziqishini oshirdi, ularni faol fikrlashga jalb qildi. Logopedik mashqlar so'z boyligini kengaytirdi va fikrni izchil ifodalashni osonlashtirdi.

Natijada tajriba guruhida:

- So'z va gaplardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalari rivojlandi.
- Taqqoslash va umumlashtirish qobiliyatlari kuchaydi.
- Yozma nutqda aniqlik va izchillik ortdi.
- Muloqotda ishonch oshdi.

Nazorat guruhiga qaraganda tajriba guruhining yutuqlari yuqori bo'ldi. Ayniqsa, multimediya texnologiyalari nutqiy tafakkurni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib chiqdi.

Xulosa.

Eshitish qobiliyati zaif bolalarda nutqiy tafakkurni rivojlantirish uchun maxsus usullarni qo'llash samarali hisoblanadi. Didaktik o'yinlar, vizual vositalar, logopedik mashqlar va imo-ishora nutqi bolaning nutqiy faoliyatini faollashtiradi.

Zamonaviy texnologiyalar ta'lim jarayoniga qiziqishni oshirib, o'zlashtirish darajasini yaxshilaydi. O'qituvchi va ota-onalarning hamkorligi esa bolaning ijtimoiy moslashuvi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Demak, nutqiy tafakkurni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu usullar uyg'unligi bolalarning ta'limda muvaffaqiyatga erishishi va muloqot madaniyatini shakllantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldosheva D. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Леонтьев А.Н. Развитие речи и психология. – Москва: Просвещение, 2016..